

Bokmeldinger

Fitjar, David Croles. *Balancing the world: Contemporary Maya ajq'ijab in Quetzaltenango, Guatemala*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2014 (140 sider).

Anmeldt av Jon Schackt

Denne boka omhandler ei gruppe *sacerdotes mayas* (“mayaprester”) eller *guias espirituales* (“åndelige veiledere”) i Quetzaltenango, den nest største byen i Guatemala. Medlemmene av gruppa foretrekker den andre av disse to spanskspråklige betegnelse, fordi den første feilaktig kan oppfattes som om de har en funksjon tilsvarende katolske prester eller prøver å imitere disse. Den mer opprinnelige innfødte betegnelsen, *ajq'ij* (k'iché-maya) betyr noe i retning av “en som holder rede på dagene” (oversettes vanligvis til *daykeeper* på engelsk). Denne betegnelsen refererer seg til deres tradisjonelle virke med å holde rede på datoene i mayakalenderen, særlig de som hører til den 260-dagers rituelle syklusen (*tzolkin*-syklusen) og som tenkes å være nært knyttet til personers egenskaper, skjebne, osv. Samtidig *ajq'ijab* (endelsen *-ab* indikerer flertall), i hvert fall de som Fitjar intervjuet, bruker imidlertid flere teknikker og virker ikke minst som ritualmestere.

I utgangspunktet begrenset Fitjars prosjekt seg til å dokumentere livshistorien og erfaringene til Martin, en *ajq'ij* av nordeuropeisk herkomst som han tidligere hadde møtt i Guatemala. Men for å kunne forstå denne personen bedre og hva rollen innebærer i den lokale guatemalanske konteksten, prøvde han også å oppsøke maya-indianske *ajq'ijab*. Da Fitjar kom i kontakt med ei ledet gruppe av slike åndelige veiledere, endret han etter hvert prosjektet til å omfatte medlemmene av denne gruppa i tillegg til Martin. Fitjar intervjuet i alt ni *ajq'ijab*, hvorav åtte var k'iché- eller mam-mayaer. Fire av disse var kvinner. Han fikk dermed et interessant intervjumateriale om disse religiøse

spesialistenes verdensbilde og tenkemåter, ikke minst omkring hvordan de forstår seg selv og sin rolle. Intervjuene var organisert rundt fire hovedspørsmål: om hva en *ajq'ij* egentlig gjør og med hva slags begrunnelser, samt om hvorfor personer velger å bli slike åndelige veiledere og om hva de gjør for å bli det. Fitjar er opptatt av å formidle informantenes perspektiv, men presiserer at han gjør dette fra en posisjon på utsida. Han er opptatt av å formidle maya-veiledernes forståelsesformer og beveggrunner, ikke av å presentere disse som sannheter, slik han kritiserer en annen studie av temaet (Molesky-Poz 2006) for å gjøre.

Med dette utgangspunktet gir Fitjar en ryddig og grei om ikke særlig dyptpløyende oversikt over temaet. Etter å ha forklart begrepet, beskrevet den kulturelle konteksten og presentert informantene i bokas første del, går han i andre del gjennom noen hovedbegreper knyttet til religiøse tradisjoner blant maya-indianere og ulike aspekter ved sine informanternes virke som åndelige veiledere, hvordan de hjelper sine “besøkere” (det vil si, klienter), og ikke minst hvem det er som rekrutteres til kallelsen som *ajq'ij* og på hvilken måte. Det siste viste seg å være noe forskjellig mellom de to gruppene av maya-indianere. For *ajq'ijab* tilhørende begge grupper var det vanlig at de selv hadde blitt helbredet for alvorlige sykdommer eller vært gjennom andre livskriser før de bestemte seg for å bli åndelige veiledere, men bare blant mam-mayaene ble denne prosessen symbolisert med ervervete kors. Først når en mam-maya på basis av slike erfaringer har ervervet seg tre eller fire kors, kan han eller hun bli en *ajq'ij*.

Folk oppsøker åndelige veilederne for å finne hjelp for bekymringer av ulike typer, blant annet om egen eller familiemedlemmers helse. Men selv om noen *ajq'ijab* også helbreder med urter eller gir råd om bruken av dem, er deres funksjon ikke spesifikt knyttet til slik helbredelse, og det finnes mange urteleger som ikke er *ajq'ijab*. De sistnevntes funksjon består oftere i å utføre ritualer på vegne av sine “besøkere” og gi dem råd på basis av sine spesielle kunnskaper, blant annet om betydningen av ulike *nahuales*, et begrep Fitjar beskriver som *spiritual energies* (“åndelige energier”). Alle mennesker har sin personlige *nahual*, ofte

symbolisert ved et dyr. Disse energiene henger nøye sammen med datoene i den rituelle kalenderen, men Fitjar skriver forbausende lite om denne. Selv om den nevnes i noen sammenhenger, virker det ikke til at hans informanter bruker kalenderen like aktivt som for eksempel veilederne i Momostenango har blitt beskrevet til å gjøre (se Tedlock [1982] 1992). I Quetzaltenango ser det ut til at varslings- og spådomskunst først og fremst knytter seg til manipulering og telling av bønner (*beans*).

I bokas tredje og siste del kommenterer Fitjar kort noen mye diskuterte og omskrevne temaer i mayaforskningen før han i det avsluttende kapitlet oppsummerer svarene intervjuene har gitt på hans fire hovedspørsmål. Temaene han kommenterer omfatter spørsmålet om graden av kontinuitet mellom førkolombiansk og nåtidig mayakultur, forholdet mellom mayareligion og kristendom og om hvordan turistindustrien ofte formidler forvrengte bilder av mayakulturen før og nå. Hans informanter tar naturlig nok avstand fra disse forvrengningene, men de er også bevisste på at de selv følger i sine forfedres fotspor. Fitjar finner støtte hos enkelte antropologer for at det er betydelig kontinuitet mellom hva kildene forteller oss om førkolombiansk kosmologi og ideene som ligger til grunn for hans intervjuobjekters praksiser. Hvordan skal man så forstå forholdet mellom disse tradisjonene og tradisjoner med kristne røtter? Selv om de fleste “besøkerne” nok identifiserer seg med begge tradisjoner i en eller annen forstand, er det påfallende at mange av de intervjuete åndelige veilederne forstår *ajq'ij*-rollen som egentlig uforenlig med kristen tro og praksis. Deres valg av denne livsveien framstår følgelig for flere av dem som en “omvendelse” til en annen religion. Men dette kan kanskje være et moderne fenomen knyttet til den pågående bevisstgjøringen blant Guatemalas indianere omkring deres felles identitet som “mayaer” (se for eksempel Warren 1998)? Fitjar reiser ikke slike problemstillinger, og man savner at han ikke stilte sine informanter noen flere spørsmål. Det kunne også ha vært interessant om han også hadde inkludert noen av “besøkerne” i undersøkelsen.

Som religionshistoriker er Fitjar naturlig nok mer opptatt av religion og kosmologi enn av etniske prosesser, men også på dette feltet hadde

det sannsynligvis vært mulig å komme lengre på basis av det innsideperspektivet som han tilstreber. Boka rundes av med noen formuleringer rundt ideen eller modellen som gav opphav til tittelen: *ajq'ijabs* oppgaver med å “holde verden i balanse.” Dette er ingen uvanlig idé å støte på i den etter hvert omfangsrrike etnografiske litteraturen om mayaer og mayakultur, men det er her noe utydelig hva den bygger på av informantutsagn. Da flere i gruppa som Fitjar studerte vektla at de tilhørte en religion forskjellig fra kristendommen, er det ikke utenkelig at de kunne bidratt med mer informasjon av kosmologisk og teologisk karakter enn det som kommer fram i boka.

REFERANSER

- Molesky-Poz, Jean. 2006. *Contemporary Maya spirituality: The ancient ways are not lost*. Austin: University of Texas Press.
- Tedlock, Barbara. [1982] 1992. *Time and the highland Maya*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Warren, Kay B. 1998. *Indigenous movements and their critics: Pan-Maya activism in Guatemala*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.